

BBABAC-5 22V – Bacheloroppgave med forskningsmetode

Smerteuttrykk hos ungdom på barneverninstitusjon

Universitetet
i Stavanger

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Bachelor i barnevern

UiS / Mai 2022

Kandidatnummer

5167

Antall ord: 12 453

FORORD

Jeg vil først takke min engasjerte veileder, Joakim Jiri Haaland, for god veiledning gjennom oppgaveskrivingen min. Dine innspill, tilbakemeldinger og kunnskap har gitt meg motivasjon og stolthet for arbeidet mitt.

Jeg ønsker også å takke informantene mine som deltok i studien. Takk for at dere har tatt dere tid til å dele så åpent og ærlig slik at jeg kan bringe frem viktig kunnskap.

Jeg vil takke Forandringsfabrikken som har sendt meg flere rapporter med kunnskap direkte fra ungdom. Det gjorde det mulig for meg å bruke ungdommenes stemmer i oppgaven min. Arbeidet dere legger ned for ungdommene våre er beundringsverdig.

Til slutt vil jeg takke venner og arbeidskollegaer som har komt med gode innspill, oppløftende ord og som har vært interessert i arbeidet mitt. Takk for at dere har vært så støttende underveis.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING.....	4
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA.....	4
1.2 PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLING	4
1.3 FORMÅL MED OPPGAVEN.....	5
2. TEORETISK RAMMEVERK.....	6
2.1 SELSKADING OG SELVMORDSATFERD.....	6
2.2 UTFORDRENDE ATFERD	8
2.3 BRUK AV TVANG PÅ BARNEVERNINSTITUSJON	10
2.4 MILJØTERAPEUTISK ARBEID	12
2.4.1 Endringsarbeid - OEM.....	12
2.4.2 Relasjonens betydning.....	14
2.5 KUNNSKAP FRA BARN OG UNGDOM	15
3. METODE.....	18
3.1 VALG AV METODE	18
3.1.1 Intervju som metode.....	19
3.2 DATAINNSAMLING	20
3.3 FORBEREDELSE OG GJENNOMFØRING AV INTERVJU.....	21
3.4 ANALYSE.....	23
3.5 STUDIENS TROVERDIGHET	24
3.5.1 Etske vurderinger.....	24
3.5.2 Troverdighet og pålitelighet.....	25
4. FUNN OG DRØFTING.....	26
4.1 PRESENTASJON AV FUNN	26
4.1.1 Trygg og kjærlig relasjon med ungdommen.....	26
4.1.2 Samarbeid med ungdommen.....	27
4.1.3 Når tvang blir nødvendig for å utøve god omsorg.....	28
4.1.4 Imøtekomme smerteuttrykk med trygghet.....	29
4.2 DRØFTING AV FUNNENE	30
4.2.1 Trygg og kjærlig relasjon med ungdommen.....	31
4.2.2 Samarbeid med ungdommen.....	32
4.2.3 Når tvang blir nødvendig for å utøve god omsorg.....	33
4.2.4 Imøtekomme smerteuttrykk med trygghet.....	34
5. AVSLUTNING	36
6. LITTERATUR	37
7. VEDLEGG.....	42

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Det er ingen tilfeldighet at jeg har valgt å skrive om ungdoms smerteuttrykk i bacheloroppgaven min. Det er et tema som er veldig viktig for meg da jeg har erfaring med å stå på begge sider. I jobben min som miljøarbeider i omsorgsbolig, møter jeg unge mennesker som ofte uttrykker seg gjennom smerte. Det er sårt å se når beboerne mine har det så vanskelig at de håndterer situasjonen sin med rus, isolering, knusing, utskjelling, rømming og selvskading. På mange måter kjennes det ekstra sårt ut da jeg kan forstå fortvilelsen som ligger bak handlingene deres. Jeg har selv en vanskelig historie med barnevernet i min ungdomstid, hvor jeg brukte smerteuttrykk som forsøk på at de voksne skulle forstå. Min opplevelse var at de voksne i stor grad ikke forstod, og dermed ikke kom i posisjon til å gi meg det jeg trengte. Likevel har jeg møtt noen som har nådd inn til meg og gjort en stor endring i livet mitt. Disse menneskene har inspirert meg til å bli en som også klarer å møte ungdommer i sårbare livssituasjoner på en god måte og dermed skape positive endringer for dem. De har på mange måter bidratt til å øke min interesse for faget slik at jeg endte opp med å utdanne meg til å bli barnevernspedagog.

1.2 Presentasjon av problemstilling

Jeg har valgt følgende problemstilling for å belyse temaet for oppgaven min:

Problemstilling: «Hvordan kan miljøterapeutene ved barneverninstitusjoner møte ungdommers smerteuttrykk på en trygg og omsorgsfull måte?»

Herunder definerer jeg ungdom som unge mellom 13-20 år da de som bor på institusjon ofte er i denne alderen, og det er den gruppen jeg ønsker å utdype meg i. Miljøterapeuter defineres av personer med relevant fagutdannelse som jobber på barneverninstitusjoner.

1.3 Formål med oppgaven

En av de mest utfordrende oppgavene barnevernstjenesten har, er å vurdere at det er nødvendig å flytte barn og ungdom fra sin biologiske familie (Christiansen & Kojan, 2016). Det finnes flere ulike grunner til at ungdom må bo på institusjon. Noen blir boende bare en kort periode, mens andre bor der over lengre tid. Det kommer helt an på situasjonen til den enkelte ungdommen. I barnevernloven finnes det flere paragrafer som omhandler plassering. Noen blir plassert frivillig, noen med tvang og noen blir plassert akutt. Uansett bakgrunn for plasseringen, vil det være svært inngripende for ungdommen og deres familier (Christiansen & Kojan, 2016). Jeg hører og leser stadig om barnevernsbarn som er i fortvilende situasjoner, og som ikke føler seg riktig ivaretatt av de som skal utøve omsorg overfor dem. Ungdommene opplyser om upersonlige menneskemøter, unødig bruk av tvang og opplevelsen av å bli sett på som problemer. De føler seg misforstått av de voksne som bidrar til at fortvilelsen deres øker i samsvar med smerteuttrykkene deres. Målet mitt når jeg kommer ut i arbeidslivet er å være en trygg voksen som forstår ungdommene jeg kommer til å møte. Formålet med oppgaven er derfor å søke etter en bredere forståelse av hva som må til i rollen som miljøterapeut for å forstå ungdommenes smerteuttrykk og dermed klare å bidra til gode og meningsfulle liv for ungdommen.

2. TEORETISK RAMMEVERK

Smerteuttrykk kan forstås som atferd som for andre er vanskelig å forstå eller akseptere, hvor formålet med handlingene er å uttrykke en indre smerte (RVTS sør, 2016 i Lillevik et al., 2020). De fleste av oss som arbeider med ungdom i sårbare situasjoner, vil måtte forholde oss til slik atferd (Øverland, 2006). Smerteuttrykk kan være så mangt, men i oppgaven min har jeg valgt å bruke det som et felles begrep for selvskadende og utfordrende atferd. Med selvskadende atferd mener jeg atferd som ungdommen retter innover mot seg selv, mens den utfordrende atferden retter seg utover og kan påvirke andre og miljøet rundt i tillegg til ungdommen selv. Smerteuttrykk er et komplekst tema som utfordrer miljøterapeutene i møte med slik atferd. Jeg vil derfor også gå inn på temaet tvang og bruk av dette på barneverninstitusjon, og betydningen et godt miljøarbeid har for ungdommene som bor der. Ungdommenes egne råd og erfaringer ser jeg på som en viktig del av teorien. Jeg vil derfor presentere deres kunnskap avslutningsvis.

2.1 Selvskading og selvmordsatferd

Det å finne en bestemt definisjon på selvskading kan være litt problematisk ettersom det er så ulike forståelser av hva begrepet innebærer. Armando Favazza (1996), en amerikansk psykiater og forsker, har den mest anvendte klassifiseringen av selvskading. Han definerer selvskading som en direkte ødeleggelse av eget kroppsvev uten intensjon om å dø, men tar ikke for seg indirekte metoder å skade seg selv på (Åkerman, 2010). Bjørneset (2003), definerer selvskading som fysisk skade en påfører seg selv uten intensjon om å dø (Øverland, 2006). Med slike definisjoner tenker en ofte på selvskadingsmetoder som kutting og brenning. Jeg tenker at selvskading er mye mer enn det, og foretrekker den norske psykiateren, Gerd-Ragna Bloch Thorsen, sin definisjon. Hun definerer selvskading som handlinger hvor en påfører seg selv smerte eller skade uten intensjon om å dø, og tilføyer at selvskading også blir brukt som en mestringsstrategi for å håndtere smertefulle tanker og følelser (Thorsen, 2006, s.5). Denne gir mer plass til handlinger som også er selvskadende; å sulte seg selv eller overspise, misbruke alkohol, illegalerusmidler og andre legemidler eller at man lar seg utnytte seksuelt.

Ifølge Helsedirektoratet, har i gjennomsnitt 18% av ungdom mellom 12 og 18 år skadet seg selv med vilje. De oppgir at selvskadningen oftest opptrer i 12 til 15 års alderen, og varierer mellom å være forbigående eller en mer langvarig mestringsstrategi (Helsedirektoratet, 2017). Selvskadning forekommer oftest hos ungdommer, og oftere hos jenter enn gutter (Søndergaard, 2008). Blant 15 og 16 åringer, oppgir 16,2% av jentene og 5,5% av guttene å skade seg selv (Strand, 2015). Mange som skader seg har ikke alvorlige psykiske lidelser, men utspiller seg heller som et symptom på at noe er vanskelig (Ystgaard, 2003 i Øverland, 2006). Favazza (1996), skiller mellom episodisk og repetitiv selvskadning. Episodiske selvskadere identifiserer ikke seg selv med atferden sin, men tyr til den for å føle seg bedre eller få kontroll over vanskelige følelser. Episodisk selvskadning går over til å bli repetitiv når man anser seg selv som avhengig og identifiserer seg med atferden sin (Favazza, 1996). De definerer ofte seg selv som selvskadere. Tallene fra Helsedirektoratet viser at opp mot 1 av 5 ungdommer har skadet seg selv med vilje. Selv om selvskadning ikke har suicidal intensjon og letter på den psykiske smerten, er det langt fra riktig å slå seg til ro med at dette er vanlig. Selvskadning bør, og skal være bekymringsfullt. Ungdommer selv sier at selvskadning handler om å takle vonde følelser, få kontroll over noe eller å straffe seg selv. De fremhever også at det kan være lett å bli avhengig (Landmark & Stänicke, 2018).

Man skiller gjerne forskjellen mellom selvskadning og selvmordsatferd, hvor intensjonen med selvmordsatferd er å dø. Likevel kan det være vanskelig å skille selvskadning og selvmordsatferd (Thorsen, 2006). Selvmordsatferd er også et vidt begrep som er vanskelig å definere, men er en felles betegnelse for atferd som selvmordstanker, trusler om selvmord, selvmordsforsøk og selvmord. Ønsket om å dø kan ofte være uklar, og det kan derfor være vanskelig å skille mellom hva som er risikofylt selvskadning og et reelt selvmordsforsøk (Haavet, 2005).

Undersøkelser har vist at personer som sliter med selvskading, også har høyere risiko for å begå selvmord (Øverland, 2006). Thorsen (2005) viser til tre faktorer som fører til at risikoen for selvmord hos selvskadere er større. Den ene innebærer at selvskadingen utvikler seg til å bli mer dramatisk ettersom det kreves mer for å lindre smerten, og kan til slutt bli så dramatisk at det ender med døden. En annen faktor er at personen utvikler en håpløshetsfølelse som fører til at en ikke ønsker å leve lenger. Den siste faktoren bygger på det at selvskadere ofte fra før av kan ha en underliggende depresjon som i seg selv er en risiko for å begå selvmord (Thorsen, 2005). Det er derfor viktig å være oppmerksom på selvskading som endrer form, frekvens og styrke da dette kan være tegn på økt selvmordsrisiko (Landmark & Stänicke, 2018). Mange ungdommer kan kjenne på at det må drastiske handlinger til før de får voksnes oppmerksomhet (Snoek, 2002).

2.2 Utfordrende atferd

Atferd er noe man gjør for å få noe til å endre seg, forbli slik det er eller få noe til å skje. Det kan ses på som en respons på det som skjer innvendig hos en person, altså deres tanker og følelser, eller det som skjer på utsiden, som i omgivelsene og menneskene rundt dem. Det å legge merke til atferd er mye enklere enn å forstå hvorfor noen gjør det de gjør (NSW Health, 2020). Det ligger alltid en årsak bak atferden (Sollesnes, 2018). Målet med atferd er å oppfylle et ønske om å få noe til å skje. Det kan være å få dekket et behov man har, oppmerksomhet fra andre, få tilgang til noe eller å komme seg bort fra en situasjon. En annen hensikt kan være å kommunisere gjennom atferd som ansiktsuttrykk, bevegelser, stillhet og tilbaketrekking for å oppnå en kontakt med noen (NSW Health, 2020).

Alle barn og ungdom vil til tider utøve uønsket atferd som å skrike, stjele, banne, sparke og slå. Slik atferd er problematisk, men det vil som regel gå over etter en stund (Grøholt, 2015). Likevel er det viktig å se denne atferden som et signal på at noe i situasjonen barnet eller ungdommen er i, oppleves vanskelig (Sollesnes, 2018). Dr. Stuart Ablon, sier barn alltid gjør så godt de kan ut ifra sine forutsetninger. Dersom det er noe som kommer i veien for at barnet skal gjøre det bra, er det vi voksne som må finne ut av hvorfor barnet ikke får det til (Thorkildsen, 2018). Det støtter opp mot Ross Greene (2011) sin filosofi om at barn gjør det bra hvis de kan. Under dette legger han at dersom et barn har forutsetningene for å handle på gode måter, ville det gjort det istedenfor å respondere med atferd som er utfordrende. De må derfor forstås som barn som ikke har ferdighetene de trenger for å respondere på ønskelig måte, og derfor trenger hjelp av voksne til å lære seg disse (Greene, 2011). Det er ulike grunner til at barn og ungdom utøver atferd som er problematisk, og det henger ofte sammen med noe vanskelig de har opplevd (Sollesnes, 2018).

Ungdommer i kontakt med barnevernet, har ofte flere vanskelige opplevelser i bagasjen sin som gjør at de ikke har ferdigheter for å reagere hensiktsmessig og dermed kan oppleves urolige og aggressive (Sollesnes, 2018). Hos noen er også atferden grunnen til at de har komt i kontakt med dem. Barneverntjenesten kan blant annet tilby ungdommen og familien ulike behandlingstilbud som, Funksjonell familieterapi (FFT), Multisystematisk terapi (MST), og Aggression Replacement Training (ART), for å forhindre eller begrense ungdommens utvikling av utfordrende atferd (Bufdir, 2020a). Noen ungdommer med alvorlige atferdsvansker må plasseres på institusjon, enten frivillig eller med tvang for å få behandling (Barnevernloven, 1992, §§4-24, 4-26). Det kan være i tilfeller hvor ungdommen gjør alvorlige eller gjentakende kriminelle handlinger som vold, seksualforbrytelser, tyveri og hærverk. Det kan også besluttes at ungdommen har behov for opphold på institusjon dersom de har et vedvarende rusmiddelbruk eller utfører andre handlinger med samme alvorlighetsgrad (Barnerettsadvokater, 2019).

Atferd som ofte sees hos ungdommer på institusjon er selvskadning, vold mot andre ungdommer eller personal, isolering, dissosiering, ødeleggelse av eiendom og gjenstander på institusjonen, kriminalitet og rusmiddelbruk. Mange av ungdommene føler ikke at de ansatte forstår at det handler om at noe vondt inni dem når de begår slike handlinger. Når ansatte har mer fokus på selve atferden, enn å nå inn til det som trigger den, blir ofte uttrykkene og handlingene sterke. Det kan lede til eskalerende situasjoner hvor de voksne til slutt må inn å stoppe ungdommens atferd med tvang (Forandringsfabrikken, 2021b).

2.3 Bruk av tvang på barneverninstitusjon

De ansatte på barneverninstitusjoner har etter Barnevernloven (bvl.) § 3-1, et ansvar for å gi ungdommene omsorg og beskyttelse (Barnevernloven, 1992, § 3-1). Noen ganger vil atferden til ungdommene kunne skape store problemer både for dem selv eller andre personer rundt dem som gjør at atferden må stoppes eller forhindres. De ansatte gir da ungdommene nødvendig omsorg ved å beskytte dem fra å utøve slik atferd (Sigurdson, 2015). Barneombudet forklarer tvang som: «... alle inngrep i den personlige integritet mot en persons vilje...» (Barneombudet, 2015, s.15). En 17 år gammel gutt forklarer tvang som; «...noe som skjer enten du vil eller ikke. Din mening om situasjonen spiller egentlig ingen rolle» (Ulset & Tjelflaat, 2012, s.22). Alle mennesker har rett til vern om sin personlige integritet jfr. Grunnloven (grl.) § 102. I tillegg gis barn en individuell rett til vern som sin personlige integritet jfr. Grl. § 104, tredje ledd, da de er spesielt sårbare og har behov for at andre beskytter dem. Det innebærer at barn skal beskyttes mot vold, mishandling og utnyttelse, men også mindre alvorlige krenkelser som unødvendig innblanding i deres privatliv. Dette gjelder uansett hvor barnet bor, dermed også for ungdom som bor på barneverninstitusjon (Prop. 169 L (2016-2017) s.18). Barns rett til personlig integritet er også nedfelt Barnekonvensjonen (BK) artikkel 16 (Barneombudet, 2015).

Utgangspunktet på barneverninstitusjoner er at de ansatte ikke har lov til å utøve noen form for tvang mot ungdommene som bor der (Barneombudet, 2015). I noen situasjoner kan det likevel være nødvendig for at ungdommene ikke skal skade seg selv eller andre (Ulset & Tjelflaat, 2012). De ansatte må da vurdere om det er absolutt nødvendig, eller om de kan løse situasjonen på andre måter som er mindre inngripende (Barneombudet, 2015). Rettighetsforskriften § 12 gir ansatte på institusjon lov til å bruke tvang dersom andre tiltak er prøvd først, men kun i den grad det er nødvendig (Rettighetsforskriften, 2011, § 12). Tvang kan i noen tilfeller benyttes uten å prøve andre tiltak først dersom det åpenbart er nytteløst og anses som nødvendig for å avverge skade på personer eller eiendom jfr. Straffeloven (strl.) § 17 og § 18. Dette er i akutte faresituasjoner og må oppheves så snart skaden eller faren er avverget (Rettighetsforskriften, 2011, § 14). I tilfeller hvor ungdom skader seg selv alvorlig er det riktig å gripe inn akutt. Dette er noe ungdommer selv ofte er enig i, men oftest i ettertid av situasjonen (Barneombudet, 2015).

Tvang i form av fastholding, skjerming og fotfølging er det som brukes oftest mot ungdom på institusjon. Det er gjerne i situasjoner hvor ungdommen skader seg selv, har selvmordstanker, er sinte eller ønsker å rømme. Felles for disse situasjonene er at ungdommene er lei seg, utrygge, redde eller føler seg misforstått (Forandringsfabrikken, 2019). Ungdommene som bor på institusjon er sårbare fra før av, og trenger en plass hvor de kan føle seg trygge. Institusjonen er hjemmet deres, og de ansatte har ansvar for å gi dem omsorg og behandling (Barneombudet, 2015). Tvang kan være fysisk og psykisk skadelig, og ungdommer som allerede er traumatisert, kan stå i fare for å bli retraumatisert. Man må derfor vurdere om skaden ved bruk av tvang er større enn uten, selv om man juridisk sett har tilgang til det (Lillevik et al., 2020).

Det skal alltid skrives en tvangsprotokoll jfr. Rettighetsforskriften § 26 etter det har blitt brukt tvang (Rettighetsforskriften, 2011, § 26). Den skal sendes til tilsynsmyndigheten og inneholde beskrivelse av situasjonen før tvang ble besluttet, hvordan den ble gjennomført og begrunnelse for de valg som ble tatt (Bufdir, 2021). Ved å gå gjennom tvangsprotokoller eller situasjoner sammen med ungdommen i ettertid, kan man reflektere over hva som har skjedd og sammen utforske om situasjonen kunne ha blitt håndtert annerledes. Det kan forebygge fremtidige situasjoner hvor tvang er nødvendig, men også hvordan den kan bli gjennomført på en mer skånsom måte som er bedre for ungdommen. Miljøterapeuter som reflekterer over sin egen væremåte, vil kunne redusere konflikter og bruk av tvang da de bidrar til å dempe eller trigge ungdommens følelser i situasjoner hvor ønsker eller behov ikke blir møtt (Lillevik et al., 2020).

2.4 Miljøterapeutisk arbeid

Miljøterapi handler i en institusjonskontekst om samspillet mellom den enkelte ungdommen, institusjonen som gruppe, og miljøterapeuten. Hensikten er at ungdommenes liv skal bedres gjennom personlig utvikling og mestring med støtte fra miljøterapeutene. Ungdommene har behov for voksne omsorgspersoner rundt seg som kan hjelpe dem å ivareta deres egenomsorg da deres evne ofte kan være begrenset. Det kan vise seg i form av vanskeligheter med å regulere følelser, og atferd, tilknytningen til andre og ha manglende konsekvensforståelse. Det vil da være god miljøterapi at de voksne tar ansvar og setter grenser på en omsorgsfull måte. Hva som er riktig må sees ut ifra den enkelte ungdom. De kan ikke behandles likt da alle har ulike utgangspunkt, men alle skal behandles likeverdig (Lillevik et al., 2020). Erik Larsen (2022), deler begrepet miljøterapi i to deler hvorav miljø handler om å tilrettelegge og terapi om forandring og utvikling. Miljøterapi kan i et institusjonsperspektiv forstås som tilretteleggelse av miljøet ungdommen er bor i slik at de gjennom terapeutiske metoder kan utvikle seg gjennom et endringsarbeid (Larsen, 2022). Jeg vil nå legge frem en behandlingsmetode som blir brukt på norske barneverninstitusjoner, og hvilken betydning relasjonen mellom ungdommene og de ansatte har for å utøve god miljøterapi.

2.4.1 Endringsarbeid – OEM

Ungdom som bor på institusjon, sliter ofte med alvorlige psykiske plager (Kayed et al., 2015). Det sees en økning i destruktiv atferd hos ungdommer, deriblant alvorlig selvskading og selvmordsforsøk. Mange av dem har også utfordringer med sterk aggresjon. Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) region nord, har sammen med University of Washington, USA, utviklet en fagmodell som skal styrke den omsorgen og behandlingen ungdommer som bor på institusjon får. Det er en norsktilpasset modell for endringsarbeid som kalles Omsorgs- og endringsmodellen (OEM), som er basert på dialektisk atferdsterapi (DBT).

DBT er en behandlingsform utviklet av Marsha M. Linehan (Lillevik et al., 2020). Behandlingen retter seg i utgangspunktet mot voksne med lidelser som har vanskeligheter i forhold til følelsesregulering, men den har også vist gode resultater hos ungdom. Da ved bruk av en tilpasset versjon som innebærer kortere behandlingstid, foreldresamarbeid, forenkling av språket og færre ferdigheter det skal jobbes med. Modellen retter seg spesielt mot ungdom som er emosjonelt ustabile, impulsive, selvskadende og har en usikker selvforståelse (Miller et al, 1997 i Brager-Larsen et al., 2007). Sentrale mål er å bedre ungdommens emosjonsregulering og sosiale kompetanse gjennom en rekke ferdighetsmoduler (Brager-Larsen et al., 2007). Disse ferdighetsmålene er i OEM tilpasset det miljøterapeutiske arbeidet som utføres rundt på barneverninstitusjonene (Lillevik et al, 2020).

Hensikten med å utvikle omsorgs- og endringsmodellen er å øke den faglige-, forsvarlige- og økonomiske kvaliteten på institusjonene samtidig som den skal hjelpe ungdommene å bidra i sin egen utviklingsprosess (Bufdir, 2020b). Det å drive endringsarbeid er ikke lett, og krever innsats både fra ungdommen og de voksne. Miljøterapeutens evne til å bygge og opprettholde relasjoner til ungdommene er helt sentralt for at ungdommene skal ha forutsetninger for å endre seg. De voksne må møte ungdommen med omsorg, trygghet, være tålmodige og beholde troen på at ending er mulig (Lillevik et al, 2020). Målene med OEM er på den ene siden å redusere destruktiv atferd, og på den andre siden å lære ungdommene nye ferdigheter for å takle utfordringene sine på en mer hensiktsmessig måte. Gjennom ferdighetstrening, individuelle samtaler og arbeidet som legges til grunn i det generelle institusjonsmiljøet, skal ungdommen og de voksne nå målene (Bufdir, 2020b). Modellen krever at ansatte ved institusjonen har kunnskap om de ulike ferdighetene, og at de selv bruker dem aktivt i arbeidet sitt. Når miljøterapeutene selv tar dem i bruk, vil ungdommene observere dem og erfare hvordan ulike situasjoner kan håndteres på mer hensiktsmessige måter. Miljøterapeutene må også være flinke til å gjenkjenne når ungdommene bruker nye ferdigheter og gi positiv oppmerksomhet på det. Det bidrar både til at ungdommen blir mer bevisst over egen ending og som øker sjansen for gjentakelse (Lillevik et al., 2020).

2.4.2 *Relasjonens betydning*

Det må bygges relasjoner før man kan skape utvikling. Relasjonen mellom ungdommen og miljøterapeuten er selve grunnlaget for det miljøterapeutiske arbeidet på institusjonen. Uten en trygg og god relasjon, vil man ikke lykkes med endringsarbeidet (Lillevik et al., 2020). Forskning viser også at relasjon har mer å si en selve metodene som blir brukt i behandlinger (Tjersland et al., 2013). Kvaliteten på relasjonen vil ha stor innvirkning på om ungdommen får en positiv utvikling (Røkenes & Hanssen, 2012). Gode relasjoner kjennetegnes av tillit og trygghet mellom partene. Miljøterapeuten må forsøke å forstå ungdommen med et åpent og ærlig sinn. De må vise at de er interessert i hva ungdommen er opptatt av og hvordan deres oppfatning av verden er (Lillevik et al., 2020). Miljøterapeuten må dessuten gjøre seg fortjent til å få ungdommens tillit før de vil være i posisjon til å være en trygg voksen som kan bistå med endringsarbeidet (Marthinsen, 1998 i Larsen, 2004).

Tillit og trygghet kommer ikke gratis, og det vil være enda mer utfordrende å få denne fra ungdommer som bor på institusjon. Mange av dem preges allerede av store utfordringer som erfaringer med at voksne ikke er til å stole på, gjentatte relasjonsbrudd og utrygg tilknytning fra tidligere i oppveksten (Tjersland et al., 2013). Ungdommene må få være seg selv fullt og helt med alt som følger med. De trenger at miljøterapeutene viser forståelse og ikke gir dem opp. De trenger noen som tåler smerteuttrykkene deres, samtidig som de gir trygg omsorg gjennom å være ansvarlige voksne som veileder dem og setter trygge grenser. Da vil ungdommene kunne øve seg på å ta gode, selvstendige valg, med institusjonen som en trygg base (Lillevik et al., 2020).

2.5 Kunnskap fra ungdom

Vi kan alle lese og innhente kunnskap omkring hva smerteuttrykk er, hva som kan ligge bak, og hvordan man skal gå frem for å redusere den, men er det denne kunnskapen som redegjør problemstillingen best? Jeg mener at fagpersoner ofte kan gi oss et ensidig perspektiv, og at deres kunnskap må tas i betraktning til ungdommenes egen kunnskap for å få et mer nyansert bilde av utfordringene rundt håndtering av smerteuttrykk. Alle barn har noen grunnleggende rettigheter gjennom FNs barnekonvensjon. De har blant annet rett til å kunne uttale seg fritt, og at avgjørelser og vurderinger som tas på vegne av barnet, har som hensyn å være til barnets beste. Barn skal ha muligheten til å høres i alle avgjørelser som omhandler dem, og barnets stemme skal være utgangspunktet i vurderingen så langt det går (Barnekonvensjonen, art. 3 & 12). Man er altså pliktet til å høre på barna. De voksnes vurderinger, erfaringer og forskning kan derfor alene ikke gi grunnlag for beslutninger (Forandringsfabrikken, 2021b). Jeg tenker at barn og unge sitter med masse kunnskap som hjelpere må ta på alvor. Ungdom på institusjon opplever at de voksne tror de vet best. Dersom institusjonene skal kunne hjelpe ungdommene, må deres stemme spille en viktig rolle i hvordan det skal være der (Forandringsfabrikken, 2021b). Jeg har funnet gode svar fra ungdom gjennom publiserte rapporter fra NTNU, Forandringsfabrikken, og Barneombudet, som har intervjuet ungdom som bor eller har bodd på barneverninstitusjoner om hvordan det er og hva de tenker bør bli bedre.

Ungdommer som bærer på vonde ting, har ofte prøvd å fortelle det gjennom ord eller ved å vise det på andre måter, da ofte i form av smerteuttrykk (Forandringsfabrikken, 2021). Noen har heller aldri lært hvordan de skal sette ord på følelser slik at det å skade seg selv eller utagere har blitt en måte å uttrykke at noe er vondt på (Forandringsfabrikken, 2021a). Mange av dem opplever at de voksne på institusjonen fokuserer for mye på selve handlingene deres istedenfor å prøve å finne ut hva som ligger bak. Ungdommene er selv tydelige på at målet ikke bør være at de skal slutte med smerteuttrykkene, men å få det trygt nok på institusjonen slik at de kan klare å fortelle om det som er vondt inni dem (Forandringsfabrikken, 2021b). De vil ikke at de voksne skal se på dem som et problem de skal fikse (Barneombudet, 2020). Smerteuttrykkene går bort etter hvert som de får det bedre inni seg og får jobbe med det som er vondt og vanskelig. Da er det avgjørende at ungdommene blir trygge på de voksne som jobber på institusjonen slik at de skal klare å fortelle om det (Forandringsfabrikken, 2021b).

Trygge voksne er ifølge ungdommene de som forstår at det alltid ligger noe bak handlingene deres, og velger å undre seg over hva det handler om istedenfor det de gjør. Det er voksne som forsøker å forstå ungdommene og som hører på det de har å si før de beslutter noe. De forsøker å finne løsninger sammen. Trygge voksne er ærlige. De tørr å spørre om vanskelige spørsmål, og hva som ligger bak smerteuttrykkene. De tørr å vise ekte følelser og sier hva ungdommenes handlinger gjør med dem. Slike voksne sees på som trygge, kjærlige og varme, og det er lettere å oppnå tillit til dem (Forandringsfabrikken, 2021b). Trygghet, forutsigbarhet og stabilitet i hverdagen er viktige faktorer for at ungdommene skal ha det godt på institusjonen (Barneombudet, 2020). Institusjonen er hjemmet til ungdommene, men mange føler at det ikke er det. Mange voksne kommer og går, det er låste dører og de voksne driver med kontorarbeid, møter og overlapp (Forandringsfabrikken, 2021b). Dessuten er tvangsbruk på institusjon nokså utbredt, noe som gjør at ungdommene ikke føler at det er et trygt hjem. Flere oppgir at bruk av tvang har blitt dagligdags og normalt. Ungdommene har forståelse for at det må brukes i tilfeller hvor det foreligger fare for dem selv eller andre, men mener at det i dag blir brukt i alt for stor grad og utenfor det Rettighetsforskriften § 14, tillater. De har tro på at voksne som stoler på dem, tar seg tid og samhandler om å finne løsninger sammen, vil ha motvirkende effekt på konflikter som igjen forebygger unødvendig bruk av tvang (Ulset & Tjelflaat, 2012).

Mange av de ungdommene som har blitt utsatt for tvang, sliter med alvorlige ettervirkninger. Noen går også i behandling for å bearbeide traumer i forbindelse med tvangsbruk (Forandringsfabrikken, 2021b). De formidler at tvangsbruk både oppleves skremmende og krenkende (Ulset & Tjelflaat, 2012). Ungdommene mister tillit til de voksne som følge av tvang, og det blir da vanskeligere å få det bedre. Ungdommene trenger at de voksne er rolige og varme. De trenger å bli møtt med forståelse om at det handler om noe vondt og uutholdelig inni dem som gjør at uttrykkene blir så sterke. De trenger å høre at de voksne ikke er sinte eller skuffet over dem, og vil stå i det sammen med dem. Ungdom som rømmer ønsker at de voksne skal prøve å få kontakt med dem. Det er da viktig at en voksen de er trygg på forsøker å få kontakt for at det skal bli trygt å komme hjem. De trenger å bli møtt med varme når de kommer tilbake til institusjonen. Mange er redd for å bli straffet, det bedrer ingenting. En må heller finne ut sammen hva som gjorde at ungdommen rømte, og hva som kan gjøres neste gang for å unngå det (Forandringsfabrikken, 2021b).

Ungdommene er tydelige på at de ikke vil sees på noe som skal fikses (Barneombudet, 2020), eller at fokuset skal være å bli kvitt smerteuttrykkene. For selv om atferden er endret, er det ofte ikke jobbet så mye med det som er årsaken til selve atferden (Forandringsfabrikken, 2021b). Mange institusjoner følger standardiserte forløp, blant annet OEM-modellen som jeg la frem tidligere i kapitlet. Denne modellen peker i motsatt retning av hva ungdom mener er riktig hjelp da fokusområdene i OEM-modellen nettopp er å redusere smerteuttrykk. Ungdommene ønsker at målet skal være å nå inn til det vonde gjennom kjærighet og trygghet fra de voksne, og at hjelpen de får skal være tilpasset hver enkelt ungdom (Forandringsfabrikken, 2021b).

3. METODE

Bacheloroppgaven skal skrives med utgangspunkt fra selvvalgt forskningsmetode. En metode er et redskap som brukes for å finne frem til kunnskap man ønsker å belyse. Metodevalget en velger å benytte, avhenger av hva forskeren mener vil besvare problemstilling på en best mulig måte, både faglig og engasjerende (Dalland, 2000). Det finnes mange ulike metodevalg, men de hører inn under to hovedkategorier: kvalitativ og kvantitativ metode. Forskjellen er at kvantitative metoder gir data som er målbare og kan gi oss tall, gjennomsnitt og prosentandeler av det vi ønsker å undersøke. Kvalitative metoder kan ikke gi oss eksakte tall, men meninger og opplevelser hos dem vi samler inn data fra (Dalland, 2021).

3.1 Valg av metode

Hvilken metode vi velger å bruke, kommer som sagt an på hva en ønsker å undersøke (Dalland, 2000). Dersom man skulle forsket på hvor mange ungdomsskoleelever som har tiltak i barnevernet, ville man brukt kvantitative metoder ettersom det er tall man er ute etter. Skulle man i motsetning forsket på hvorvidt disse ungdommene føler de får riktig hjelp av barnevernet, ville det kanskje vært mer hensiktsmessig å ta i bruk kvalitative metoder dersom man vil skape en forståelse over hvorfor de føler seg ivaretatt eller ikke. Når man velger metode må man både tenke på hva man har tid til, men også hva man som forsker behersker. Man må vurdere fordeler og ulemper med valget, og kunne være selvkritisk til eget arbeid. Det kjennetegnes av at man redegjør beslutningene man har tatt underveis, og ser hvordan de kan ha påvirket resultatene (Dalland, 2021).

3.1.1 Intervju som metode

I utgangspunktet hadde jeg tenkt å ta i bruk dokumentstudier som metode ettersom vi ikke har lov til å intervju personer under 18 år. Det er fullt forståelig, men samtidig tenker jeg at det er ungdommene selv som sitter med de beste svarene på min problemstilling. Vitenskapsfeltet for helse- og sosialfag vektlegger at kvaliteten på prosjektet innebærer at kandidaten kan legge frem perspektiver og handlingsbegrunnelser som er relevante for feltet (Nielsen et al., 2021). Derfor tok jeg blant annet kontakt med Forandringsfabrikken og fikk tak i rapporter de har publisert med svar fra barn og ungdom om relevant tema. Som nevnt i kapittel 2.5, vil altså ungdommenes egne perspektiver være viktige. Jeg hadde tenkt å sammenlikne dem med publiserte artikler, men etter min første veiledningstime, kom vi frem til at det kunne være interessant å prate med dem som står tett opp i ungdom med sterke smerteuttrykk, nemlig miljøterapeuter på barneverninstitusjoner.

Det er interessant å se om ungdommene og miljøterapeutene som jobber på disse stedene deler de samme oppfatningene, eller om de har ulike synspunkt. Jeg har derfor valgt å utføre intervju med miljøterapeuter på barneverninstitusjoner som metode for å se nærmere på dette. Ved å bruke intervju som metode vil jeg få innsikt i hvordan ulike miljøterapeuter opplever utfordringene de står i knyttet til ungdom med sterke smerteuttrykk. Intervju er ifølge Dalen (2004), en spesielt godt egnet metode å bruke når en ønsker å ha tak i andres tanker, følelser og erfaringer. Man kan lese mye kritikk i media om ulike problemstillinger i barnevernfeltet, blant annet brukt av politimakt og den såkalte Glassjenta-saken. Jeg tenker at mye av det som står er kritikkverdige, samtidig er det mye informasjon bak hendelsene leserne ikke får tilgang til. Barnevernsarbeiderne er regulert av et strengt lovverk og yrkesetiske retningslinjer når det kommer til å oppgi informasjon til media (FO, 2019), og man vet derfor ikke hva som har vært årsaken til de beslutningene som får kritikk.

Når jeg da får muligheten til å intervju miljøterapeuter som står i dette, og må ta de valgene de tar, får jeg en unik sjanse til å samle inn kunnskap om hvorfor det som blir gjort, blir gjort. Ulempen med å utføre kvalitative intervju i oppgaven min, er at jeg ikke får kunnskap fra et større antall mennesker. Jeg må forholde meg til svarene fra de få miljøterapeutene jeg prater med. Derfor vil utfallet av intervjuet også utfordres av meg som person. Det påvirkes av min evne til å samspille godt med andre i rollen som intervjuer. Respekt og empati overfor de som intervjues, må stilles høyt (Dalland, 2021). Jeg må da tenke om det er riktig av meg å spørre om det jeg lurer på, eller om jeg trækker over en personlig grense. Evnen min til å forstå hva det er som blir formidlet, kunne ta vare på det, og tolke informasjonen jeg får vil også ha stor betydning for om jeg sitter igjen med riktig informasjon og kan bruke det som reell kunnskap (Dalland, 2021).

3.2 Datainnsamling

På grunn av at ønsket om å ha intervju kom til meg litt senere ut i oppgaven, valgte jeg å invitere til anonyme intervju istedenfor de tradisjonelle intervjuene som må søkes om til NSD som et tips fra min veileder. Jeg satte meg opp en liste med aktuelle institusjoner og telefonnummer for så å ringe rundt. Det var vanskelig å få tak i kandidater, men gjennom bekjente av meg som kjente noen i systemet, kom jeg i kontakt med fire personer som ønsket å stille til intervju. Jeg personlig kjente ikke til kandidatene, så informasjonen vil ikke være påvirket av relasjonen vår. Alle er fra private institusjoner, så det ble ikke mulig for meg å analysere om det var forskjeller mellom statlig og privat. De har derimot ulikt utgangspunkt i form av plasseringsvedtak på institusjonen. Det var noe jeg ønsket for å kunne se forskjeller og likheter mellom omsorgs- og atferdsinstitusjoner. Et av intervjuene måtte dessverre utgå på grunn av sykdom. Det er slik som kan skje, og derfor var det fint å ha avtalt flere intervju slik at jeg likevel stod igjen med tre som kunne stille. På grunn av at jeg foretok anonyme intervju og ikke behandlet personopplysninger, vil jeg omtale intervjupersonene på et mer generelt grunnlag. De har gitt meg muntlig samtykke til å la seg intervju på bakgrunn av at de, og institusjonen de jobber ved blir anonymisert slik at det ikke skal være mulig å gjenkjenne dem. Videre i oppgaven omtales intervjupersonene som miljøterapeuter.

3.3 Forberedelse og gjennomføring av intervju

Miljøterapeutene jeg pratet med har sosialfaglig utdannelse hvor to er barnevernspedagoger og en er sosionom. De har mellom 3 til 13 års erfaring i feltet. En av dem har også jobbet som saksbehandler i barneverntjenesten. Som nevnt jobber de på institusjoner med ulike plasseringsvedtak. Det vil si at ungdommene på institusjonen miljøterapeutene jobber på enten er plassert gjennom bvl. på atferdsinstitusjon (§§4-24, 4-26) eller omsorgsinstitusjon (§4-4, 6.ledd, §4-12). Miljøterapeutene består av begge kjønn, og to av dem har også ledererfaring enten fra institusjon eller som teamleder i barneverntjenesten. Til felles sier alle tre at det å jobbe tett på ungdommene i miljøet er det de trives best med.

Før jeg tok kontakt med de ulike institusjonene, utarbeidet jeg et informasjonsskriv (vedlegg 1) som fremtrer hva intervjuet ville handle om, hvordan det ville foregå, hensyn til personvern og deres rettigheter. Dette fikk de tilsendt på mail, men fikk det også utdelt i papirformat da vi møttes. Det var viktig for meg å presisere i informasjonsskrivet at intervjuet skulle være helt anonymt. Det er derfor ikke laget signering til samtykke da dette ble gitt muntlig. Jeg lagde også intervjuguide (vedlegg 2) som et verktøy for meg selv. En intervjuguide skal hjelpe den som intervjuer å holde oversikten over intervjuet og sikre at en får stilt de mest sentrale spørsmålene slik at problemstillingen blir besvart. Det bør derfor ikke inneholde mer enn seks til åtte sentrale spørsmål, men heller legge vekt på at de skal være åpne for oppfølgingsspørsmål (Nielsen et al. 2021). En intervjuguide bør også legge opp generelle innledende og avsluttende spørsmål for å skape en mer avslappet situasjon for informanten (Dalen, 2004).

Intervjuene mine ble gjennomført i slutten av mars. Etter en av miljøterapeutenes eget ønske, ble et av dem utført over telefon, mens de andre to ble holdt på institusjonen de jobbet på. Ved å ha det ene intervjuet over telefon, gikk jeg glipp av miljøterapeutens kroppsspråk og ansiktsuttrykk som også kan fortelle en del. Det hjelper oss bedre å forstå om det som blir sagt har stor betydning for personen eller ikke (Dalland, 2021). Likevel satt jeg igjen med en opplevelse av at telefonintervjuet ga meg mest forståelse for tematikken da miljøterapeuten formidlet seg så godt med ord og følelser knyttet til det som ble fortalt.

Før jeg begynte å intervju miljøterapeutene, brukte jeg litt tid på å fortelle hvem jeg er, hva oppgaven min gikk ut på og hvorfor jeg har valgt å skrive om akkurat dette temaet. Dette er også noe som kan være greit å presentere innledningsvis i et intervju (Glesne & Peshkin, 1992 i Dalland, 2021). Jeg tenker at det også skaper en mer avslappet situasjon og danner grunnlag for en god samtale. Miljøterapeutene fikk også utlevert informasjonsskrivet i papirformat som vi gikk gjennom sammen. Herunder presiserte jeg nok en gang deres rettigheter til å avbryte intervjuet uten å oppgi noe grunn, og at de ikke behøver å svare på enkelte spørsmål om de ikke ønsker det. Dette er noe en bør være sikker på at intervjupersoner er klar over før en starter å intervju dem (Dalland, 2021). De ble også spurt om det var noe de lurte på før jeg begynte å stille dem spørsmål da jeg ikke ønsket at de skulle sitte å være usikre på noe.

Underveis i intervjuet brukte jeg intervjuguiden jeg hadde laget på forhånd. Den ble mer brukt som en huskeliste for å sikre at jeg fikk svar på det jeg lurte på, men spørsmålene ble etter hvert utformet slik det passet seg ut ifra hva miljøterapeutene svarte. I forskning kalles dette et semistrukturert intervju (Dalen, 2004). Spørsmålene var åpne, og jeg spurte gjerne om de kunne fortelle mer, deriblant deres følelser, utfordringer og oppfatninger rundt det de først fortalte. Det gjorde at jeg fikk gode, utfyllende og personlige svar fra dem. Det er miljøterapeutene som sitter med kunnskapen, og det var derfor naturlig å spørre om det var noe jeg burde spurt dem om som jeg ikke gjorde. Jeg valgte også å spørre miljøterapeutene hva de tenkte ungdommen ville ønsket å si om smerteuttrykk ettersom jeg selv ikke kunne snakke med dem. Miljøterapeutene har hatt mange samtaler om dette med ungdommene sine, og har derfor også innsikt i hva det handler om fra deres side. For å forstå smerteuttrykk, må man vite hva det dreier seg om fra nettopp de som har disse uttrykkene selv.

3.4 Analyse

Det å analysere et prosjekt innebærer ifølge Nielsen (2021), at man organiserer innsamlet data og ender opp med ulike kategorier eller temaer som man senere skal tolke. Det kan gjøres på flere måter, og kjennetegnes ved at man setter dataen opp i et system for å kategorisere dem (Nielsen et al., 2021). Dalland (2021) beskriver analyse av intervju som et hjelpemiddel for å forstå hva intervjuet har fortalt oss. For å analysere intervjuet mitt, har jeg valgt å ta i bruk tematisk analyse. Det er en analytisk metode som ofte blir brukt ved kvalitative studier (Boyatziz, 1998 i Roulston, 2001 i Braun & Clarke, 2006). Prosessen i en tematisk analyse går ut på å gå gjennom intervjuet for så å dele dataen inn i koder (Braun & Clarke, 2006). Med koder, menes nøkkelord for å gruppere dataen fra intervjuene som handler om det samme (Nielsen et al., 2021). Etter at man har kodet intervjuet, skal man så finne seg noen konkrete temaer som man til slutt skal presentere i sluttrapporten (Braun & Clarke, 2006).

Etter intervjuene mine satte jeg meg ned og skrev om notatene som ble tatt underveis mer utfyllende og ordentlig. Det gjorde jeg så snart som mulig etterpå for å unngå å miste mye informasjon som ikke ble nedskrevet da man ikke får skrevet ned alt. Jeg leste så gjennom dem og gjorde meg opp en mening om hvordan jeg skulle kode notatene. Det ble gjort ved å fargemarkere ord og setninger etter lignende innhold fordelt på ni koder. Jeg trakk så kodene inn under fire hovedtemaer som gjenspeilet seg i svarene hos alle miljøterapeutene som vist under. På denne måten fikk jeg en god oversikt over hva temaet ville inneholde, og kunne navngi hva overskriftene i drøftingskapittelet mitt ville bli. Jeg lagte videre et mer konkret tankekart over hva som skulle inn under de ulike overskriftene. Det fungerte som et oversiktlig hjelpemiddel for å sikre at kunnskapen fra miljøterapeutene blir presentert i oppgaven min.

Oversikt over koder og fordeling av dem under hovedtema

3.5 Studiens troverdighet

I alle forskningsoppgaver blir det forventet at man selv vurderer kvaliteten av sin egen studie. Det gjøres gjennom å vise til hvordan man har arbeidet med oppgaven sett sammen med kvalitetskrav som stilles i form av validitet og reliabilitet (Dalland, 2021). I kvalitative studier kalles de henholdsvis troverdighet og pålitelighet. Dette gjøres da alle studier har sine sterke og svake sider, og det er viktig å være bevisst på dem gjennom utførelsen av oppgaven. Resultatene i konklusjonen man ender opp med, vil da bli styrket. I tillegg stilles det krav til at man tar hensyn til etiske problemstillinger som oppstår underveis i prosjektet (Nielsen et al., 2021). Jeg vil derfor redegjøre for mine etiske vurderinger, samt kvaliteten på arbeidet mitt ved å gjøre rede for min troverdighet og pålitelighet.

3.5.1 Etiske vurderinger

Etikk i forskningspraksis skal bidra til at man sikrer seg gode vurderinger før man handler. Målet med forskningen er å tilegne seg ny kunnskap, men den må ikke gå på bekostning av de involvertes integritet (Dalland, 2000). Det er viktig at informantene blir godt belyst om hva prosjektet innebærer og hvordan det skal legges frem. I en intervjustudie må det foreligge samtykke fra informantene uten noen form for ytre påvirkning slik at de kan være trygge på at det de deler holdes fortrolig og blir anonymisert (Dalen, 2011). Ifølge Den nasjonale forskningsetiske komitè for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), stilles det spesielt krav til fritt samtykke, informasjon til deltakere, konfidensialitet, barns krav til beskyttelse og at det tas spesielt hensyn til utsatte grupper (NESH, 2006 i Dalen, 2011). Dette har jeg håndtert ved å dele ut informasjonsskrivet mitt (vedlegg 1) på forhånd for å gi miljøterapeutene informasjon om prosjektet og at opplysningene de deler vil holdes konfidensielt basert på deres samtykke. Før intervjuet startet, gikk jeg gjennom skrevet sammen med dem igjen for å minne dem på deres rettigheter, og muligheten for å unngå å besvare spørsmålene mine eller trekke seg. På bakgrunn av at informantene mine deler opplysninger om barn i en spesielt sårbar gruppe, er også deres rett på beskyttelse viktig å ta i betraktning. Jeg minnet dem derfor på at de ikke måtte oppgi informasjon som kunne avsløre ungdommens identitet. Miljøterapeutene har mange personlige sterke opplevelser. Det er derfor nødvendig at de kjenner seg trygge for å kunne dele ærlig. Samspillsevnene mine som nevnt i kapittel 3.1, om respekt og empati overfor informantene har derfor stor betydning for etikken i oppgaven min.

3.5.2 Troverdighet og pålitelighet

Troverdighet handler om at man presenterer det man har undersøkt på riktig måte. I kvalitative forskningsstudier handler det ikke om å presentere et riktig svar. Det dreier seg i hovedsak om at informasjonen man får fra informantene, som deres opplevelser, synspunkter, oppfatning og perspektiv på det vi har undersøkt blir presentert riktig (Nielsen et al., 2021). For å styrke studiets troverdighet, er gode spørsmål hvor informantene får mulighet til å gi fyldige svar som inneholder deres meninger og forståelse av problemstillingen en viktig faktor (Dalen, 2004). Mine informanter brukte god tid på å besvare spørsmålene, og hadde mye å fortelle. Det gjorde at jeg også fikk stilt andre relevante spørsmål som jeg ikke hadde nedskrevet i intervjuguiden min, og dermed fikk en bredere forståelse. En annen viktig faktor som øker troverdigheten til studiet er å sjekke med informantene og få bekreftet om jeg har forstått dem (Nielsen et al., 2021). Det å snakke sammen om intervjuet etterpå sier Daland (2021), er en form for kvalitetssikring. Jeg avvirket derfor intervjuene med å høre hvordan de opplevde intervjuet, om de lurte på noe eller hadde noen tanker om det vi hadde pratet gjennom. Jeg oppsummerte også noen punkter som var veldig fremtredende i samtalen og fikk dermed enda mer utdyping i noen av svarene. Det gjorde jeg for å forsikre meg om at jeg hadde forstått dem riktig, og for å gi dem muligheten til å korrigere seg. Dette var også en fin måte jeg og informantene mine avsluttet kontakten på.

I motsetning til at troverdighet handler om å få frem informantenes svar, handler pålitelighet om å få frem hvordan jeg har utført arbeidsprosessen min. Det skal være mulig for leseren av oppgaven å se hvordan jeg har kommet frem til de funnene jeg har, og dermed kunne utføre undersøkelsen på ny med bruk av samme metode som beskrevet. For å styrke påliteligheten av oppgaven må det derfor være sammenheng mellom problemstillingen min, formålet med oppgave, valg av metode, valg av analysemetode, funn som ble gjort underveis og konklusjonen som blir presentert til slutt. Den styrkes også dersom man i oppgaven kan vise til hvordan man har utført arbeidsprosessen (Nielsen et al., 2021). Jeg har derfor tidligere i metodekapittelet beskrevet hvorfor jeg valgte å utføre kvalitativ intervjustudie, valg av informanter, planlegging og gjennomføring av intervju og hvordan jeg har gått frem for å analysere dem og jobbe med dem etterpå. Jeg har derfor lagt ved oppsettet mitt for kodingen i analyseprosessen min i kapittel 3.4. Informasjonsskrivet (vedlegg 1) og intervjuguiden (vedlegg 2) jeg lagte ligger også ved som vedlegg i slutten av oppgaven for å gi leseren innsyn i forarbeidet mitt og hvilken informasjon informantene mine har fått.

4. FUNN OG DRØFTING

4.1 Presentasjon av funn

Etter å ha analysert intervjuene mine som presentert i forrige kapittel, utpekte det seg fire temaer hos miljøterapeutene som belyser problemstillingen min: «*Hvordan kan miljøterapeutene ved barneverninstitusjoner møte ungdommers smerteuttrykk på en trygg og omsorgsfull måte?*» Funnene fra intervjuene vil bli presentert i dette kapitlet under de ulike temaene jeg har valgt, og eksemplene som blir lagt frem er tatt fra miljøterapeutenes egne opplevde hendelser.

4.1.1 Trygg og kjærlig relasjon med ungdommen

For å kunne nå inn til ungdommene, er man avhengig av en trygg og kjærlig relasjon. En av miljøterapeutene påpeker at «relasjonen er alt». Den gjør det trygt for ungdommene å forholde seg til de som skal være deres omsorgspersoner. Gode relasjoner bidrar også til at det blir lettere og tryggere å jobbe med det som er utfordrende. Ungdommene trenger å kjenne på masse kjærlighet, og at de forblir i relasjonen med dem uansett hva de gjør. En miljøterapeut fortalte at det var viktig å vise ungdommene at de fortsatt var glad i dem selv om de ble sparket mot og truet. Alle miljøterapeutene formidler hvor viktig det er at også de kan vise sine egne følelser. Det er med på å normalisere at følelseslivet svinger hos alle, og at ungdommen i større grad vil akseptere sine følelser. De opplever at det å si hva de føler og tenker, bidrar til å styrke relasjonen med ungdommen.

To av miljøterapeutene forteller at de deler informasjon fra privatlivet sitt, og opplever slik å ha bedre relasjon til ungdommene enn de voksne som holder privatlivet sitt for seg selv. De har aldri opplevd noe negativt med å være personlige. Miljøterapeutene må tåle å bli avvist. Det er ikke alltid ungdommene har behov for støtte av dem, og de trenger også å trekke seg unna de voksne som alle ungdommer gjør med egne foreldre. Det blir også understreket at det ofte er et fokus hos miljøterapeutene å bli likt, og at dette kan komme i veien for det omsorgs- og behandlingsansvaret de har. Relasjonen er selvsagt viktig, men de voksne må være trygge, tydelige og ta ansvar når det trengs. Ungdommene trenger at de voksne tar de riktige valgene, og tørr å si i fra både til ungdommen og andre samarbeidsparter når noe rundt ikke er greit. Alle ungdommer er ulike og har dermed ulike behov, rutiner og regler. De forteller at ungdommene som regel har forståelse for dette, men at det da er viktig å forklare dem hvorfor det er sånn slik at de ikke skal føle seg urettferdig behandlet.

En av miljøterapeutene fortalte om hvor viktig det er å ikke sette krav til ungdommene før man har komnt i posisjon til dem. Det er viktig å være raus og trå litt forsiktig i starten. Hun forteller at vi må fokusere mer på hvordan ungdommen har det, enn å opprettholde den hverdagslige strukturen. Ungdommene er der fordi de har det vanskelig, ikke for å lære seg å sette inn tallerkenen i oppvaskmaskinen etter middag. Dersom man tar den kampen helt i starten, kan det være med på å skape større frustrasjon hos ungdommen. Hun forklarer dette på en god måte som hun kaller «Banken-metoden». Det handler om at man må sette inn positive opplevelser og følelser hos ungdommen, og at man ikke kan ta ut noe før det er en viss verdi der inne. Krever man noe fra ungdommen før det i det hele tatt er satt inn noe, eller det ikke er så mye der, vil ungdommen har en negativ balanse og tåle krav og motgang dårligere.

4.1.2 Samarbeid med ungdommen

Det å ha et godt samarbeid med ungdommene er grunnleggende for å redusere smerteuttrykkene deres. Det er kun den enkelte ungdom selv som kan gjøre en endring, men de trenger motivasjon og støtte for å klare det. For å få til et godt samarbeid, må de prate sammen. De voksne må tørre å spørre hvordan ungdommene har det, og de må tåle å høre svarene. Både under vanskelige situasjoner, men også når det tilsynelatende går greit. Det vonde ungdommene sliter med er der hele tiden, og når det er ro rundt, er det lettere å gå dypere og få pratet om det. Det er viktig å snakke med ungdommene om hvordan de ønsker å ha det på institusjonen da det er hjemmet deres. Alle miljøterapeutene forteller at de har husmøter hvor ungdommene kan ytre ønsker og endringer. Det kan være noe de har lyst til å oppleve, ting de vil ha på institusjonen, eller endring av regler og rutiner. De vektlegger at institusjonen skal se mest mulig ut som et hjem. Ungdommene får innrede rommet sitt som de vil, de får være med å bestemme hvordan det skal se ut i huset og det henger bilder av dem og personalet på veggene.

Miljøterapeutene forteller at de i institusjonshverdagen ofte står i møte med smerteuttrykk som selvskading, rømming, knusing, ildpåsetting, truing, vold og rus. Ungdommene er der for en grunn, men ønsket er at de skal få det bedre slik at uttrykkene reduseres. For at det skal skje, må man vite hva som ligger bak handlingene og hva som trigger dem. Det er det bare ungdommen som vet. Det er derfor viktig å gå gjennom situasjoner med slike smerteuttrykk i ettertid sammen med ungdommen for å få en oversikt over hva som egentlig skjedde, når og hvordan det kan og bør stanses og hva som må gjøres annerledes for å redusere gjentakelse. Det kan være både noe ungdommen selv kan gjøre annerledes eller de voksne etter at de har blitt bevisste på det med hjelp fra ungdommen. Miljøterapeutene må finne ut sammen med ungdommene hva de skal gjøre når ungdommene skader seg selv eller utfører problematisk atferd. De må sammen finne ut hvordan atferden skal stoppes på best mulig måte slik at det ikke blir nødvendig å stoppe dem med tvang.

4.1.3 Når tvang blir nødvendig for å utøve god omsorg

Noen ganger er det nødvendig å bruke tvang overfor ungdommene for å avverge skade på dem selv, andre ungdommer, personalet eller eiendommen. Miljøterapeutene er opptatt av at i tilfellene det ansees som nødvendig, skal det utføres på en minst mulig inngripende måte som mulig. De er strengt lovregulert og må ved enhver situasjon vurdere om det er absolutt nødvendig å gripe inn med tvang. En av dem legger frem viktigheten av å se om skaden blir størst ved å bryte inn eller unngå å hindre ungdommen og prøve andre metoder for å stoppe atferden. Det er her forskjellen på miljøpersonalet kommer størst frem da alle tolererer forskjellig. Vedkommende forklarer at det vil være større skade av å holde eller føre en ungdom bort dersom en ungdom står på kjøkkenet og knuser tallerkener mot gulvet. En av de andre miljøterapeutene forteller om nulltoleranse for knusing og griper inn dersom det er tilfellet. Likevel er begge enige om at personalgruppen må ha klare toleranserammer slik at alle reagerer likt i samme situasjoner. En av miljøterapeutene har fått fortalt av en ungdom: «Det er trygt når du reagerer likt hver gang, da vet jeg hva som skjer». Dersom de har brukt tvang, skriver de tvangsprotokoller etterpå, og det sammen med ungdommen. Når de gjør det sammen med ungdommen får de muligheten til å få en bredere forståelse av selve situasjon og ungdommens opplevelse av den. Det blir påpekt at den som har vært i situasjonen bør snakke med ungdommen selv for å bli bevisst om det var noe de selv gjorde som trigget ungdommen, hva de mener kunne blitt håndtert annerledes eller om det var noe miljøterapeuten gjorde som var godt og trygt som en bør fortsette med.

Alle forteller at de prater sammen med ungdommene «i fredstid». I det legger de dager hvor det er rolig og ungdommen har forutsetninger for å sette seg inn i situasjoner uten å bli trigget. Da legger de en plan om hvordan de voksne skal handle i bestemte situasjoner. Det som er viktig er at ungdommens ønsker alltid må tillegges størst vekt, og følges så langt det er mulig. Dersom ønskene deres ikke kan imøtekommes, og miljøterapeutene må håndtere situasjonen annerledes, er det viktig at de forklarer hvorfor. Ved å legge en plan på dette på forhånd, blir det tryggere for ungdommen. Da vet de hvorfor de voksne gjør som de gjør, og de blir møtt på de måtene som kjennes trygge ut for ungdommen. Det kalles gjerne en sikkerhetsplan og blir ofte skrevet ned slik at de voksne kan gå tilbake og bli påminnet om hvordan de skal møte den enkelte ungdommen. Det må hele tiden være mulig å endre på den da man kanskje finner ut at noe i den ikke virker eller at ungdommene finner ut at de trenger noe annet.

4.1.4 Imøtekomme smerteuttrykk med trygghet

Det kan være vanskelig, vondt og frustrerende å stå i situasjoner hvor ungdommene uttrykker smerten sin gjennom tøffe handlinger, særlig over tid. Det viktigste budskapet miljøterapeutene har er at man alltid må se bak denne atferden fordi det som regel handler om noe inni dem som er vondt. En må forsøke å sette seg inn i den bakenforliggende grunnen til at de velger å gjøre det de gjør, og ikke bagatellisere eller avvise handlingene. Ungdommene trenger å bli møtt med forståelse. Smerteuttrykk kommer frem når noe kjennes uutholdelig, utrygt og uoversiktlig. Miljøterapeutene ser at utagerende atferd oftest oppstår i ulike kravsituasjoner. Det kan hende at ungdommen har strevd med noe hele dagen, og da å bli bedt om å rydde på badet kan kjennes så overveldende ut at det bobler over. Går det da et glass imot personalet, og personalet vurderer dette som en potensielt farlig situasjon og bruker tvang, vil situasjonen eskalere. Det hadde kanskje vært nok å sette seg på sengekanten, holde seg rolig og forsøke å nå inn til ungdommen for så å forstå hvorfor det var vanskelig i dag. Det å beholde roen er viktig. Dersom en ungdom kommer blodig inn i stuen etter å ha kuttet seg kraftig opp, må miljøpersonalet klare å holde fokus for å ivareta ungdommen. En må tåle å stå i slike situasjoner. Ungdommene legger godt merke til voksne som er redde og frustrerte, og det kan gjør situasjonen enda mer utrygg.

Trygge voksne tar ansvar for egne følelser og handlinger. De tørr å si hva vanskelige situasjoner gjør med dem, men forklarer at det ikke er ungdommen sin feil. De begrunner handlingene sine, er ærlige og innrømmer om de ser at de har tråkket feil. Trygge voksne tar bekymringene sine på alvor. De tørr å spørre ungdommen direkte om de er bekymret for at de skal skade seg, og de er tett på for å vise at de bryr seg og er der når de trenger dem eller er klar for det. For at ungdommene ikke skal føle at miljøpersonalet er for påtrengende, forklarer de helt ærlig at de er bekymret for dem. Dersom tvang blir brukt, begrunner de hvorfor de så det som nødvendig. Åpenhet og ærlige forklaringer skaper trygghet. Det er ikke alltid at samme smerteuttrykk kan møtes likt. Alle ungdommer er ulike og har dermed behov for å møtes ulikt. Selv om man alltid skal unngå å holde, må man i tilfeller hos ungdommer som tidligere har vært utsatt for overgrep være ekstra forsiktig med det da det er fare for retraumatisering. Det er viktig at ungdommene får forklart hvorfor smerteuttrykkene deres blir håndtert forskjellig, men selvsagt ikke utover taushetsplikten. På den måten kan det skapes aksept rundt det og ikke forvirring og fortvilelse.

4.2 Drøfting av funnene

For å svare på problemstillingen min om hvordan miljøterapeutene på barneverninstitusjoner kan imøtekomme ungdommenes smerteuttrykk med trygghet og omsorg, er det nødvendig å se på funnene fra intervjuene jeg har foretatt i sammenheng med det teoretiske rammeverket som har blitt presentert i oppgaven. Det vil jeg gjøre ved å drøfte ut ifra to ulike perspektiver for å bringe frem ny kunnskap. Det ene perspektivet er bygget på faglig kunnskap presentert fra teorien min og miljøterapeutenes praksiserfaring, og det andre perspektivet bygger på brukerkunnskap fra ungdom gjennom de ulike rapportene jeg har gått gjennom. Drøftingen min vil bli presentert under de samme overskrifter som presentasjonen av funnene mine.

4.2.1 Trygg og kjærleg relasjon med ungdommen

Som en av miljøterapeutene sa: «Relasjonen er alt». Det støtter opp mot Lillevik (2020) sin forklaring om at relasjonen er selve grunnlaget for å kunne yte god miljøterapi. Han presiserer at trygge relasjoner må bygges før man i det hele tatt kan skape positiv utvikling (Lillevik et al., 2020). Når ungdommene er trygge på miljøterapeutene, er det lettere å få jobbet med det som er vondt. Ungdommene selv sier at dette er helt avgjørende for at de skal klare å fortelle om det vonde slik at smerteuttrykkene kan forsvinne. De opplever å oppnå trygge relasjoner til voksne som forstår at de må se bak smerteuttrykkene, som viser egne følelser og som møter dem med kjærlighet (Forandringsfabrikken, 2021b). Miljøterapeutene jeg har pratet med deler mange av de samme oppfatningene av hvilke faktorer som må ligge til grunn for å oppnå en god relasjon. Mange av ungdommene har opplevd flere relasjonsbrudd (Tjersland et al., 2013), og mangler dermed tillit til at voksne er til å stole på. En forutsetning for at relasjonen mellom dem skal kjennes trygg er at miljøterapeutene blir i den uansett hva ungdommene gjør. Om smerteuttrykkene går utover de voksne, er det viktig at de likevel viser at de er glad i dem og ikke vil forlate dem.

Gjensidig tillit er også med på å styrke relasjonen (Lillevik et al., 2020). Ungdommene sier at en forutsetning for det er at de voksne stoler på dem (Forandringsfabrikken, 2021b). To av miljøterapeutene forteller i mine intervju at de deler av seg selv og sitt private liv, og at også de merker at relasjonen har blitt bedre av det. Jeg tenker det kan ha en sammenheng med at ungdommene føler seg tryggere i relasjoner med voksne som deler av seg selv. Når de gjør det, viser de voksne at de stoler på ungdommene og har tillit til at de ikke vil misbruke noe av det de deler med dem, og at det da er større sjans for å få ungdommens tillit tilbake. Man må nemlig gjøre seg fortjent til å få ungdommens tillit, og den er en forutsetning for å få til positive endringer (Marthinsen, 1998 i Larsen, 2004). Ungdom som er plassert på institusjon, er sårbare og har derfor et stort behov for å bo i trygge omgivelser med voksne som er trygge for dem (Barneombudet, 2015). Det innebærer at miljøterapeutene også er ansvarlige voksne som veileder ungdommene og setter tydelige grenser (Lillevik et al., 2020). Det er først når man har fått ungdommens tillit at man som miljøterapeut står i posisjon til å stille krav til dem. Jeg tenker at det er god omsorg i voksne som tar ansvar og stiller krav til ungdommene. Det er på den måten de får muligheten til å utfordre seg på å ta gode valg for seg selv når de har trygge voksne å lene seg på ved motgang.

4.2.2 *Samarbeid med ungdommen*

Det er kun ungdommene selv som kan stanse smerteuttrykkene sine, men for å klare det må de ha motivasjon og støtte rundt seg. Som Ross Greene (2011) sier, gjør barn det bra om de kan, og hvis ikke, er det fordi de ikke har forutsetninger for det. De trenger dermed hjelp av voksne til å opparbeide seg forutsetninger for å reagere på hensiktsmessige måter. Mange tar i bruk ulike modeller for å lære ungdommene slike ferdigheter som en del av behandlingsopplegget på institusjonene. Formålet med disse modellene er som regel å redusere destruktiv atferd (Bufdir, 2020b), men er det egentlig det som bør stå i fokus? Ungdommene mener det motsatte. De vil ikke bli sett på som noe som skal fikses (Barneombudet, 2020), og de mener at det er alt for mye fokus på selve smerteuttrykkene deres. Det de mener bør stå i fokus, er å nå inn til dem slik at det blir mulig å snakke om det vonde. Det er først da smerteuttrykkene kan begynne å forsvinne (Forandringsfabrikken, 2021b).

For at de voksne skal imøtekomme ungdommenes smerteuttrykk på en måte som er trygg for ungdommen, er det viktig å høre på hva de tenker er hjelpsomt. Man må ikke glemme at dette også er en grunnleggende rettighet de har, og at ungdommenes synspunkt alltid skal bli tatt i betraktning i avgjørelser som angår dem (Barnekonvensjonen art. 3 & 12). Ungdommene mener at bruk av ferdighetsmodeller er for standardisert og ikke tar nok hensyn til å tilpasse hver enkelt ungdom sitt behov. De forteller at de har mer effekt av trygge voksne som tar seg tid til å prate med dem om det som er vondt og finne løsninger sammen isteden for å legge fokuset på problematferden (Ulset & Tjelflaat, 2012). Miljøterapeutene oppgir alle at de bruker mye tid på å prate sammen med ungdommene om hvordan de ønsker å bli møtt når de uttrykker å ha det vanskelig. De er også opptatt av å samarbeide om å finne løsninger på hva som forebygger problematisk atferd og det at ungdommene skader seg selv ved å gjøre dem bevisst på sine triggere. De kaller dette en sikkerhetsplan, og kan sammenlignes med det Forandringsfabrikken (2021b) omtaler som «plan for vondt». Det innebærer det samme, men de tillegger at den må lages sammen med noen ungdommene er trygge på slik at den blir mest mulig ekte og mulig å forholde seg til. Miljøpersonalet og ungdommene må gå gjennom planen sammen jevnlig for å sikre at den fungerer som den skal, og revideres hvis ikke (Forandringsfabrikken, 2021b).

4.2.3 Når tvang blir nødvendig for å utøve god omsorg

Av og til er smerteuttrykkene til ungdommene så alvorlige at miljøterapeutene må stoppe dem med tvang. Med alvorlige smerteuttrykk menes handlinger som er skadelig for ungdommene selv, andre eller eiendommen. Miljøterapeutene har kun lov til å utøve tvang hvis andre tiltak er utprøvd først uten å lykkes. Det må isåfall foregå minst mulig inngripende overfor ungdommen, og stoppe så fort faren eller skaden er avverget (Rettighetsforskriften, 2011, §12). En av miljøterapeutene forteller at det er vanskelig å vite når en bør gripe inn med tvang eller ikke, men at en viktig indikator er å vurdere om skadene som følger uten bruk av tvang vil utsette ungdommen for mer skade enn hvis de hadde brukt det. Lillevik (2020), støtter denne påstanden ved å legge til at det ikke alltid er rett å utøve tvang selv om man juridisk sett kan da det kan påføre ungdommene psykiske ettervirkninger. Ungdommer selv bekrefter at de sliter med traumer i ettertid av tvangsbruk (Forandringsfabrikken, 2021b). De opplever ofte at det gjør mer skade ved at de mister tilliten til de voksne og at institusjonen dermed blir en utrygg plass å bo. Det gjør forutsetningene for å få det bedre vanskelig (Forandringsfabrikken, 2019). Jeg tenker at tvang også kan opprettholde, om ikke forverre smerteuttrykkene til ungdommene på grunn av manglene kontroll over sin personlige integritet.

Det å kjenne at man ikke har kontroll over seg selv, vil nok gjøre alle urolige. Jeg tenker at det da er helt naturlig å finne andre måter å ha kontroll på. Når ungdom forteller at de skader seg selv for å ha kontroll over vonde følelser (Landmark & Stänicke, 2018), tror jeg sjansen er stor for at den heller øker når de blir utsatt for flere vonde opplevelser. Samtidig kan selvskadingen også være så alvorlig at de voksne er nødt til å bruke tvang for å unngå alvorlige utfall. Hvis en ungdom forsøker å kutte hovedpulsåren sin, har man ikke tid til å sette seg ned å finne ut hvorfor ungdommen gjør det. Da må man gripe inn umiddelbart og få fjernet gjenstanden. I en slik situasjon kan man møte på sterk motstand fra ungdommen da formålet var å påføre seg skade. Det vil da være riktig å holde ungdommen til den farlige gjenstanden er fjernet og skadene er blitt tatt hånd om fordi utfallet hadde blitt langt mer alvorlig hvis ikke. Det å bli beskyttet mot skade er en del av omsorgen som ligger i omsorgsansvaret til miljøterapeutene. For at tvang skal oppleves tryggere, trenger ungdommene at de voksne forklarer for dem hvorfor det var nødvendig, og at de alltid tar seg tid til å prate ærlig ut med ungdommen om det i ettertid. Når ungdommene forstår hvorfor miljøterapeutene handler på tross av deres ønsker, kan de forstå at det ikke handler om å straffe dem, men for å ta vare på dem (Forandringsfabrikken, 2021b).

Selv om tvang overfor ungdommene av og til vil være nødvendig, og ungdommene også vet at det i noen situasjoner er riktig, må det settes i lys av hvilke konsekvenser det kan ha for omsorgen ungdommer på barneverninstitusjoner får. For noen ungdommer har tvang blitt så normalisert (Ulset & Tjelflaat, 2012). De forteller også at de opplever at voksne bruker tvang for å få kontroll over situasjoner uten at andre tiltak er prøvd ut først (Forandringsfabrikken, 2019). To av miljøterapeutene jeg har pratet med forteller om interne uenigheter om tvangsbruk på institusjonen og begrunner dette med at alle har ulik toleranse. De ønsker at institusjonen skal ha klare rammer for når tvang skal brukes slik at alle reagerer likt i samme situasjoner. Personlig mener jeg at det bør fokuseres mer på å bedre miljøterapeutenes evne til å vurdere hver enkelt situasjon. Det mener jeg fordi det ikke er vi, men ungdommen som kan definere hva som er situasjonen. Det kan også være forskjellige foranledninger, og forskjellige personer involvert som også vil ha en påvirkning på hvordan den totale situasjonen oppleves for ungdommen.

4.2.4 Imøtekomme smerteuttrykk med trygghet

Både ungdommene og miljøterapeutene er opptatt av å fremheve at smerteuttrykk alltid handler om noe, og at man må se bak atferden og forsøke å forstå årsaken til handlingene. Sollesnes (2018), tilføyer at selv om smerteuttrykkene kan være problematiske, er det viktig å se på det som et signal om at ungdommen er i en vanskelig situasjon, og ikke som et problem. En av miljøterapeutene setter lys på viktigheten av å ikke avvise eller bagatellisere ungdommens handlinger. All atferd har til hensikt å oppnå noe (NSW Health, 2020). Smerteuttrykk er ofte en måte ungdommene prøver å fortelle at de har det vondt dersom de ikke klarer å si det med ord (Forandringsfabrikken, 2021a). Jeg tenker at ungdom som ikke blir møtt på uttrykkene sine fort kan bli desperate for å få dekket behovet sitt, og dermed bli mer dramatisk over tid slik at de voksne må reagere. Snoek (2002), opplyser at ungdommer ofte sitter med en opplevelse om at smerteuttrykkene må bli veldig dramatiske før de voksne gir oppmerksomhet på det. Ungdom forteller at det kjennes ut som det vonde inni dem ikke er vondt nok om de voksne ikke reagerer og tar dem på alvor, og at det kan føre til at de føler de må utagere sterkere eller skade seg selv mer for å nå gjennom (Forandringsfabrikken, 2021a).

Samtidig opplever ungdom at når de voksne gir oppmerksomhet på smerteuttrykkene deres, er fokuset ofte mer rettet mot selve atferden, og hva som skal gjøres for å stoppe eller hindre den isteden for å forstå hva som ligger bak (Forandringsfabrikken, 2021b). Miljøterapeutene jeg har pratet med opplyser at de alltid prøver å se hva som ligger bak smerteuttrykkene, men forteller om kollegaer de opplever ikke gjør det. Ungdommene sier at trygghet er forutsetningen for å klare å sette ord på følelsene sine for å unngå å uttrykke seg gjennom smerte. Trygge voksne for dem, er de som forstår at noe ligger bak, og som gjør det de kan for å nå inn til det vonde istedenfor å overta kontrollen å stoppe dem. For mange ungdommer oppleves det som straff å ha det vondt når voksne stopper atferden, eller fokuserer på å få den bort gjennom ulike ferdighetstreninger på institusjonen. De trenger at de voksne ikke blir skuffet over dem eller sinte når de gjør skadelige ting mot seg selv eller andre, men kjenne at voksne vil hjelpe dem å finne andre løsninger sammen (Forandringsfabrikken, 2021b).

En av miljøterapeutene forteller at det å holde seg rolig og tåle å stå i de sterke smerteuttrykkene til ungdommene er vanskelig, men nødvendig. Miljøterapeuten mener at ungdommene legger merke til om de voksne blir redde eller sinte, og at det kan gjøre situasjonen mer utrygg. Jeg er enig i at miljøterapeutene må kunne beholde roen slik at de klarer å ha oversikt over situasjonen og ta ansvar for å gjøre det som trengs, men samtidig tenker jeg at følelser er noe man ikke kan styre. De kommer av seg selv, men man kan gjøre noe med hvordan vi håndterer dem. Jeg er enig med ungdommene som formidler at man ikke trenger å skjule slike følelser for dem, men fortelle dem hva handlingene deres gjør med oss (Forandringsfabrikken, 2021b). Det er trygt for ungdommene med voksne som er ekte og ærlige. I det legges å vise ekte følelser, være seg selv og si meningene sine (Barneombudet, 2020). Miljøterapeutene jeg pratet med formidler at de prøver å fremstå slik overfor ungdommene, i tillegg til å ta bekymringene sine på alvor. De forteller ungdommene når de er bekymret for dem, tørr å spørre direkte og vanskelige spørsmål, og forklarer handlingene sine overfor ungdommene slik at de kan forstå at det er for å ta vare på dem.

5. AVSLUTNING

Smerteuttrykk som selvskadende og utfordrende atferd er langt fra et nyoppstått fenomen. Det viser seg å være ganske fremtredende i miljøterapeutens arbeidshverdag i møte med ungdom på barneverninstitusjon. Man hører gjerne mer om det i sosiale medier, aviser og artikler nå enn før i tiden. Det er der jeg har blitt mer bevisst over hva ungdommene våre faktisk opplever i et system som har i oppgave å utøve omsorgen de ikke kan få boende hjemme. Jeg har lest om ungdommer som sier de får det verre når de flytter på institusjon, og at smerteuttrykkene deres eskalerer etter flytting. Hvorfor er det slik, og hva skal til for å gi ungdommene omsorg som snur denne negative utviklingen? Dette spørsmålet har jeg stilt meg selv flere ganger, og det er vanskelig å finne et godt svar. Derfor endte jeg opp med å bygge problemstillingen min på det;

«Hvordan kan miljøterapeutene ved barneverninstitusjoner møte ungdommers smerteuttrykk på en trygg og omsorgsfull måte?»

Gjennom faglig teori og intervju av sosialarbeidere sett sammen med kunnskap fra ungdom, kan jeg i større grad svare på spørsmålet mitt. Det mest fremtredende svaret fra alle partene er at man alltid må prøve å forstå hva som ligger bak smerteuttrykkene. Når fokuset blir rettet mot ungdommens handlinger, mister man tilgangen til det som er den bakenforliggende grunnen. Når ungdommene ikke får hjelpen og støtten de trenger omkring det som er vanskelig, går heller ikke smerteuttrykkene bort. De kan i motsetning forverre seg og føre til flere vonde opplevelser. For at dette skal kunne snu, er ungdommene avhengige av trygge voksenpersoner rundt seg. Betydningen av en god relasjon mellom ungdommene og miljøterapeutene er helt avgjørende. I en slik relasjon, må miljøterapeuten være en rolig, forståelsesfull og ansvarlig voksen. Miljøterapeutene må inkludere ungdommene i beslutninger som angår dem, og samarbeide med dem om å finne løsninger istedenfor å sette begrensninger. Det er viktig at de bruker tid på å bli kjent med ungdommen, og at de deler av seg selv. Ungdommene beskriver slike voksne som personer de får tillit til, og at det ofte er nøkkelen for å få til å åpne seg om det som ligger bak smerteuttrykkene deres. Med det kan man forstå at smerteuttrykk vil kunne reduseres på bakgrunn av at ungdommene blir møtt av miljøterapeuter som viser god omsorg gjennom trygge og tillitsfulle relasjoner. Jeg vil ta med meg viktigheten av å høre ungdommenes stemmer i hvordan de trenger å bli møtt. Det er de som kjenner seg selv best, og vet hva de trenger for å få dekket sine såre mangler og behov. Vi har valgt å gå inn i dette yrket for å hjelpe ungdommene, og derfor viktig at vi lytter til akkurat dem.

6. LITTERATUR

Barneombudet (2015). «*Grenseløs omsorg*» - Om bruk av tvang mot barn i barnevern og psykisk helsevern. Barneombudets fagrapport. Hentet fra:

<https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/Grenselos-omsorg.pdf> ***80 sider**

Barneombudet (2020). «*De tror vi er shitkids*». Rapport om barn som bor på

barnevernsinstitusjon . Hentet fra:

<https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/De-tror-vi-er-shitkids.pdf> ***76 sider**

Barnerettsadvokater (2019, 23. september). *Barnevernloven § 4-24 med lovkommentar*.

Hentet fra: <http://www.barnerettsadvokater.no/barnevernloven-4-24/> ***2 sider**

Brager-Larsen, A. T., Magnussen, S & Hestetun, I. (2007). Dialektisk atferdsterapi for

ungdom I Norge: Teori, metode og erfaringer fra et behandlingstilbud. *Norsk psykologforening*, 2007 (12), 1475-1484. ***25 sider**

Braun, V. & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. *Qualitative Research*

in Psychology, 2006 (3), 77-101. ***26 sider**

Bufdir (2020a, 27. november). *Atferdsvansker – ulike metoder*. Hentet fra:

https://www.bufdir.no/barnevern/tiltak_i_barnevernet/metoder/

Bufdir (2020b). *Omsorgs- og endringsmodellen (OEM)*. [Brosjyre].

https://bufdir.no/globalassets/global/nbbf/institusjon/brosjyre_oem_samarbeidspartensidig.pdf?_gl=1*_zxa41d*_ga*MTY3MDY4Njk3Ny4xNjQ4NTcwOTk0*_ga_E0HBE1SMJD*MTY0ODU3MDk5My4xLjEuMTY0ODU3MTAxMS4w ***16 sider**

Bufdir (2021, 24. august). *Maler for tvangsvedtak og protokoll*. Hentet fra:

<https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Barnevernsinstitusjoner/Tvangsprotokoll/>

Christiansen, Ø. & Kojan, B. H. (2016). *Beslutninger i barnevernet*. Universitetsforlaget

Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode. En kvalitativ tilnærming*.

Universitetsforlaget ***Kap. 1, 2 & 6 – 40 sider**

Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode. En kvalitativ tilnærming*. (2.utg.).

Universitetsforlaget ***Kap. 6 – 22 sider**

Dalland, O. (2021). *Metode og oppgaveskriving*. (7.utg). Gyldendal akademisk

***Kap. 3, 4, 8, 10 & 11 – 120 sider**

Dalland, O. (2000). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. (3.utg). Gyldendal akademisk

***Kap. 4 & 9 – 35 sider**

Favazza, A. R. (1996). *Bodies under siege. Self-mutilation and Body Modification in Culture*

and Psychiatry. (2.utg.). Johns Hopkins ***Kap. 9 - 46 sider**

Fellesorganisasjonen. (2019). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernpedagoger,*

sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere. [Brosjyre]. Hentet fra:

<https://www.fo.no/getfile.php/1311735-1585635696/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf> ***9 sider**

Forandringsfabrikken (2019). *Hvis jeg var ditt barn – Om tvang i barneverninstitusjon*.

[Brosjyre]. Hentet fra: https://forandringsfabrikken.no/wp-content/uploads/2021/03/Hvis_jeg_var_ditt_barn_barnevern_utenbilder.pdf ***45 sider**

Forandringsfabrikken (2021a). *Vi vil dere skal forstå – 142 barn og unge om selvskading*.

[Brosjyre]. Hentet fra: https://forandringsfabrikken.no/wp-content/uploads/2021/04/Vi_vil_dere_skal_forstaa.pdf ***48 sider**

Forandringsfabrikken (2021b). *De tror de vet best – 152 barn 11–18 år i barneverninstitusjon.*

[Brosjyre]. Hentet fra: https://forandringsfabrikken.no/wp-content/uploads/2021/09/barnevern_institusjon-200921.pdf ***65 sider**

Greene, R. W. (2011). *Utenfor – Elever med atferdsutfordringer.* Cappelen Damm akademisk

***Kap. 2 - 25 sider**

Grøholt, B., Sommerschild, H. & Garløv, I. (2015). *Lærebok i barnepsykiatri.* (5.utg.)

Universitetsforlaget

Haavet, O. R. (Red.) (2005). *Ungdomsmedisin.* Universitetsforlaget ***Kap. 19 – 6 sider**

Helsedirektoratet. (2017, 11. juli). *Selvskading og selvmord – veiledende materiell for*

kommunene om forebygging. Hentet fra: <https://www.helsedirektoratet.no/faglige-rad/selvskading-og-selvsmord-veiledende-materiell-for-kommunene-om-forebygging>

***60 sider**

Kayed, N. S., Jozefiak, T., Rimehaug, T., Tjelflaat, T., Brubakk, A.-M. & Wickstrøm, L.

(2015). *Resultater fra forskningsprosjektet psykisk helse hos barn og unge i*

barneverninstitusjoner. Regionalt kunnskapssenter for barn og unge. NTNU ***58 sider**

Landmark, A. F. & Stänicke, L. I. (2018). *Det uforståelige barnet. Om å skape sammenheng*

mellom den indre og ytre verden. (2.utg.) Hertervig forlag, Akademisk

***Kap. 12 & 13 – 76 sider**

Lillevik, O. G., Landmark, B. & Stokvoll, Ø. (Red.) (2020). *Miljøterapi i*

barneverninstitusjoner. Juridiske, teoretiske og praktiske perspektiver. Fagbokforlaget

Nielsen, D. A., Hjørnholm, T. Q. & Jørgensen, P. T. (2021). *Oppgaveskriving og metode i*

helse- og sosialfag. Fagbokforlaget ***Kap. 1, 9, 12 & 13 – 70 sider**

NSW Health. (2020, 20. januar). *What is behaviour?* Hentet fra:

<https://www.health.nsw.gov.au/mentalhealth/psychosocial/principles/Pages/behaviour-what-is.aspx>

Prop. 169 L (2016-2017). *Endringer i barnevernloven mv. (Bedre rettsikkerhet til barn og foreldre)*. Barne- og likestillingsdepartementet:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/23e2789a4faf47a4b32ea0867ad3a1111/no/pdfs/prp201620170169000dddpdfs.pdf#page17> *3 sider

Røkenes, O. H. & Hanssen, P.-H. (2012). *Bære eller bryte: Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. (3.utg.) Fagbokforlaget

Sigurdsen, R. H. (2015). *Tvangsplassering av barn med utfordrende atferd: en sammenligning av regler i barnevernloven, helse- og omsorgstjenesteloven og psykisk helsevernloven*. Fagbokforlaget * **Kap.1 - 19 sider**

Snoek, J. E. (2002). *Ungdomspsykiatri*. (2.utg.). Universitetsforlaget ***Kap. 7 – 16 sider**

Sollesnes, T. (2018). *Vellykket arbeid med vanskelig atferd*. Cappelen Damm akademisk ***Kap. 3 & 4 – 34 sider**

Strand, N. (2015). Selvskading, kjønn og makt. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 83 (5), 416-420. Hentet fra: <https://psykologtidsskriftet.no/nyheter/2015/05/selvskading-kjonn-og-makt> *9 sider

Søndergaard, P. S. (2008). *När livet gör ont – Om självskadande beteende bland unga*. Gothia forlag ***Kap. 2 – 9 sider**

Thorkildsen, S. I. (2018). Barn gjør alltid så godt de kan. *Fosterhjemskontakt*, 18 (6), 11-16. Hentet fra: <https://www.fosterhjemsforening.no/wp-content/uploads/2018/12/FK-6-18-Barn-gjør-alltid-så-godt-de-kan.pdf> *6 sider

Thorsen, G.-R. B. (2006). Selvskading og selvmord... ingen selvfølge. *Suicidologi*, 11(1),

s.5-9. Hentet fra: <https://doi.org/10.5617/suicidologi.2314> *5 sider

Ulset, G. & Tjelflaat, T. (2012). *Tvang i barneverninstitusjoner – Ungdommenes perspektiver*.

(Barnevernets utviklingscenter / 20/2012) NTNU Samfunnsforskning AS *94 sider

Øverland, S. (2006). *Selvskading. En praktisk tilnærming*. Fagbokforlaget *Kap. 1 – 32 sider

Valgfritt pensum: 1177 sider

7. VEDLEGG

Vedlegg 1. Informasjonsskriv

Informasjon og samtykke

Miljøterapeutisk arbeid med ungdom på barneverninstitusjon

Den barneverninstitusjonen du jobber ved er forespurt om å delta i et intervju hvor formålet er å analysere hvordan ansatte ved ulike barneverninstitusjoner møter ungdommer i situasjoner som er preget av utfordrende atferd og smerteuttrykk. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet mitt og hva deltakelse i intervjuet vil innebære for deg.

Formål

Som 3.års barnevernspedagogstudent, skal bacheloroppgaven min skrives. Formålet med mitt prosjekt er å avdekke hvordan ungdom på barneverninstitusjon kan bli møtt av de ansatte for at deres atferd og smerteuttrykk skal reduseres gjennom ulike forståelser av ungdommenes atferd og smerteuttrykk, ansattes måte å møte dem på, og konflikter som kan oppstå dem imellom.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I forbindelse med med prosjektet mitt, ønsker jeg å intervju deg som er miljøterapeut ved en barneverninstitusjon. Gjerne deg som er utdannet barnevernspedagog og har jobbet en del sammen med ungdom med utfordrende atferd og smerteuttrykk.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltagelse innebærer å stille opp i et individuelt intervju sammen med meg. Intervjuet vil ha en varighet på inntil 90 minutter, inkludert pause ved behov. Intervjuet vil foregå der det er best for deg etter avtale. Du kan når som helst avbryte intervjuet uten å oppgi grunn. Intervjuet vil da bli slettet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten noen grunn.

Ditt personvern

Det vil ikke bli behandlet noen personopplysninger. Du som deltaker og institusjonen du jobber ved, vil bli anonymisert og vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjoner fra prosjektet. Det er derfor viktig at du heller ikke oppgir personopplysninger om ungdommene du jobber med.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, ta kontakt med Alva Lagestrand, a.lagestrand@stud.uis.no, tlf. +47 97 62 56 02. Spørsmål kan også rettes til min veileder: Joakim Jiri Haaland, joakim.j.haaland@uis.no, tlf. 51 83 12 45.

Med vennlig hilsen

Alva Lagestrand
Universitetet i Stavanger

Vedlegg 2. Intervjuguide

Intervjuguide

Gi informasjon om at det ikke skal registreres navn eller andre personidentifiserende opplysninger, at en ikke trenger å svare dersom det er spørsmål en ikke ønsker å svare på og at intervjuet kan avbrytes når som helst uten å oppgi grunn. Da avsluttes intervjuet direkte.

Innledning

- Hvilken utdanning/erfaring har du og hvor lenge har du jobbet her?
 - Mindre enn to år?
 - Mellom to til fem år?
 - Over fem år?
 - Over ti år?
- Har du jobbet en annen plass før du begynte ved denne institusjonen?
- Kan du fortelle litt om institusjonen?
 - Omsorg eller atferd
 - Verdier
 - Turnus
 - Personalgruppen
- Hvordan ser en vanlig dag ut hos dere?

Hoveddel

- Opplever dere ungdom som har utagerende/innagerende atferd, kan du fortelle om det?
- Opplever dere ungdommer som skader seg selv, kan du fortelle om det?
- Hvordan håndterer institusjonen slike utfordringer?
 - Regler
 - Metoder
 - Rutiner
- Hvordan vil du møte ungdom med slike utfordringer?
- Opplever du noen utfordringer i møte med ungdommene?
 - Mellom deg og ungdommene
 - Mellom deg og kollegaer
 - Med deg selv
- Har du opplevd at dine verdier står i konflikt med institusjonens rutiner for å håndtere utfordringer? Kan du fortelle om det?
- Hvordan samarbeider dere sammen med ungdommene for at de skal ha det bra på institusjonen?

- Hvordan samarbeider dere sammen med ungdommene for å avverge eller håndtere utfordringer knyttet til atferd og smerteuttrykk?

Avslutning

- Hva er viktig for deg i møte med ungdommene på institusjonen? Kan du fortelle hvorfor?
- Hva tror du ungdommene du møter vil si om hvordan de vil bli møtt av voksne når de uttrykker seg gjennom atferd og smerteuttrykk?
- Er det noe du mener jeg burde spurt deg om som er relevant for å forstå hvordan miljøterapeuter møter ungdom med selvskadene / utfordrende atferd?